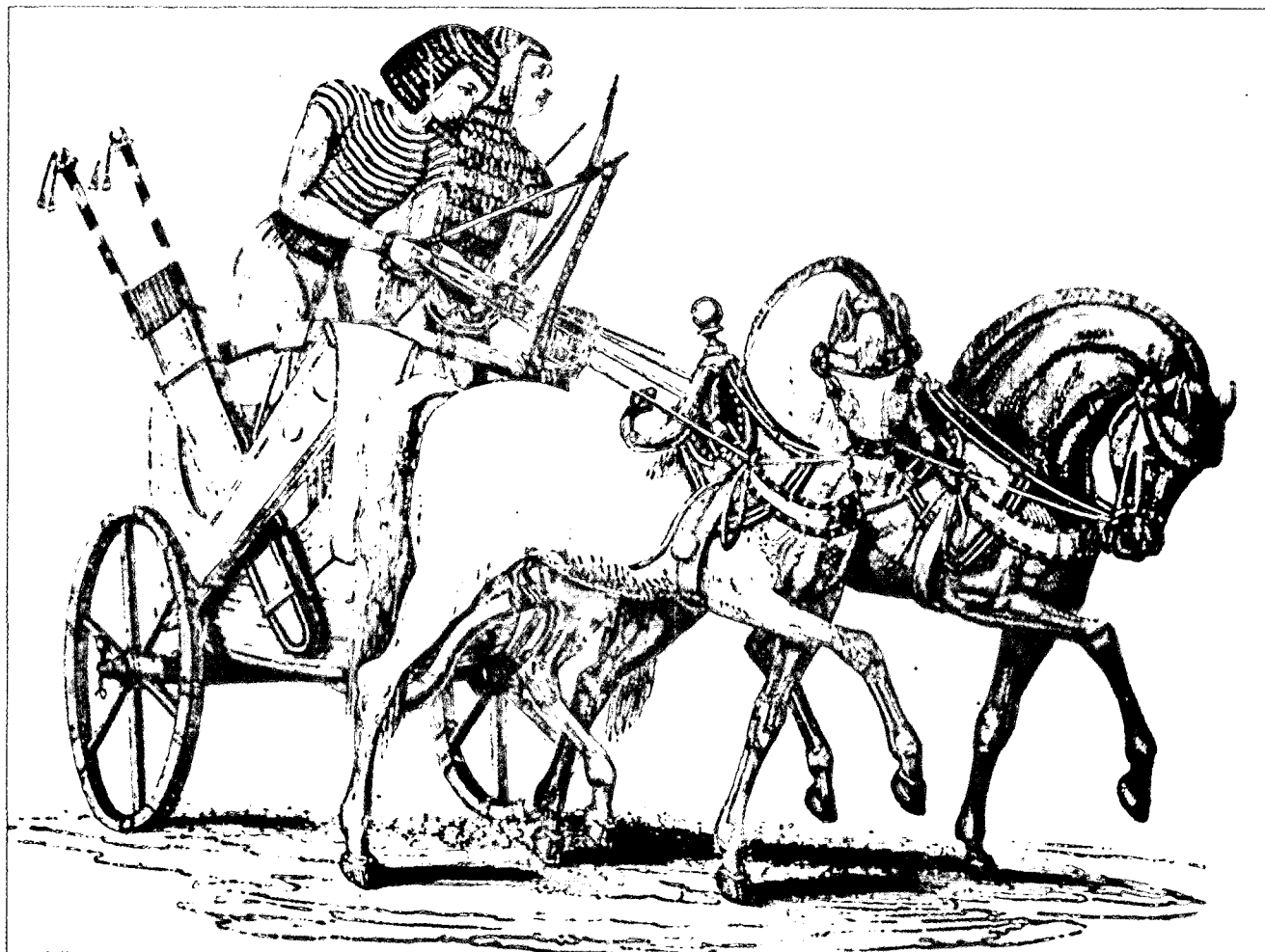

קץ הטקטיקה והדרג המערכת בצבא

תא"ל (מיל') גיורא פורמן

נגזרת מהאסטרטגיה. נהלי העבודה ברגיעה ונהלי הקרב בנויים בצבאות המודרניים בדיוק כפי שהדבר נעשה בצבא של רומי לפני אלפים שנה ויותר. כל דרג מקבל את מטרת פעולתו מהדרג הממונה עליו ואח"כ הוא זקוק לאישורו של אותו ממונה לתכניתיו. "קיצורי-דרך" היו בכל המלחמות "פוטנציאל לבעיות" ודוגמאות לכך יש רבות. גם "עודף-יזמה" של דרג מסוים, יכול היה להביא לניצחונות טקטיים מרשימים ובאותו זמן לגרום ל"מפלה-אסטרטגית".

בין הוגי הדעות הצבאיים במאות השנים האחרונות, היה מי שחילק את התכנון והפיקוד הצבאיים לשלוש רמות, והיה מי שחלקם לשתיים. מדובר ברמות: ה"אסטרטגית", ה"אופרטיבית" וה"טקטית". מהותה של חשיבה זו היא ההכרה בצורך לבנות כוח צבאי בארגון היררכי שבו לפי "עצת יתרו למשה", יש שרי-עשרות שרי-מאות ושרי-אלפים. הטקטיקה, שהיא טכניקת הערכת המצב והלחימה של הדרג הנמוך, חייבת להיגזר מהמטרות והתכנון האופרטיביים של דרגי הביניים, והאופרציה

הכלכלה והמינהל המודרניים, דומים מאוד בחשיבה ההיררכית לזו הצבאית. טכניקות הערכת-מצב במינהל-עסקים שנלמדות באוניברסיטאות, מדהימות בדמיון לטכניקות הצבאיות. כך גם בנהלי עבודת-מטה בכלל. המחקר הכלכלי של המאה ה-20 עוסק בשני אפיקים שמתקשים מאוד להיפגש: המיקר-כלכלה והמאקרו-כלכלה. בכך הוא שונה מהחשיבה הצבאית, אך מספר עקרונות ישימים לשתי הדיסציפלינות האקדמאיות.

במאה הנוכחית נבקעו סדקים – שהלכו והתרחבו – בחשיבה ההיררכית הצבאית, ובארגון ההיררכי של גופים כלכליים מודרניים. בגלל ההתפתחויות המהירות של מדעים וטכנולוגיות נוצרה ההיררכיה המקצועית במקביל לזו הפיקודית. ישנם חילות מקצועיים וישנם "קציני חיל ראשיים" שמפיצים הוראות ופקודות בתחומי החימוש, הרפואה, הקשר ועוד. בכל הצבאות המודרניים נקלעו מפקדים לבעיות כאשר נמצאו ניגודים בין ההוראות המקצועיות לבין הפקודות "שירדו בשרשרת הפיקוד ההיררכית". שבירה אחרת של הארגון ההיררכי, נוצרה עם הקמת "הזרועות". יש פיקוד יבשתי ויש אווירי ויש ימי, ומול אלה קיים פיקוד מרחבי, וה"תפר" ביניהם עדיין לא סגור לגמרי בכל הארגונים הצבאיים הגדולים בעולם. מעבר לו ישנו ה"תפר" שבין הרגיעה לחירום. בשני מצבים אלה יש בדרך-כלל "שרשרות-פיקוד" שונות, כי יש מי שאחראי לאימונים והוא אינו תמיד האחראי בחירום... כדי "להקל על החיים" נוצרו תורות-הלחימה לכל דרג ולכל מקצוע והן ההורים החוקיים של הטקטיקות הצבאיות.

– המחצית השנייה של המאה ה-20, הביאה מספר מהפכות טכנולוגיות. שתיים מהן צריכות היו להביא לשינוי מהותי במחשבה ובארגון הצבאיים. אך למרות ש"ניצני שינוי" כבר מופיעים בצבאות המודרניים, המהפך עדיין לא בא וייתכן שהשמרנות שאפיינה את אנשי הצבא במקרים היסטוריים רבים, היא שבולמת גם הפעם.

המהפכות הטכנולוגיות הן:

א. הנשק הגרעיני – הופעתו היא "מדרגה טכנולוגית" ביכולת ההרס. איש אינו מפקפק בכך שמדובר באיכות-חדשה שהביאה למאזן-אימה שיכול למנוע "מלחמות-גדולות" אך אינו מונע "מלחמות קטנות".

סכסוכים מקומיים יכולים להיות מונצחים בעולם שמתחת למטריית מאזן-האימה, ומלחמות קטנות יכולות להיות כמעט אינסופיות כשהן אינן חורגות מהתחום שמטרייה זו מאפשרת. (היא הסיבה לחוסר היכולת להכרעה במלחמות-הקטנות). כל הניסיונות להגדיר נשק גרעיני בעל עוצמה נמוכה שמרפב באמצעי שיגור קצרי טווח כ"נשק-טקטי" לא הפכו אותו לכזה. אין ספק שההחלטה על השימוש בנשק הזה, ואפילו הגדרת המטרות תהיה בסמכות הדרגים האסטרטגיים. פירושו של דבר הוא שלסוג הנשק החשוב ביותר והמכריע בביטחוננו של העולם המודרני לא תהיה טקטיקה צבאית. להפעלתו יש רק אסטרטגיה שאין כל היררכיה מתחתיה.

ב. מהפכת התקשורת והאינפורמציה –

הכוונה ליכולת המיחשוב, איסוף האינפורמציה והעברתה בזול ובמהירות. מהפכה זו שינתה את התקשורת והביאה את התרבות, הכלכלה והמשטר לכל בית כשהתמונות והקולות "מדברים". זוהי מהפכה שאין לה גבולות לאומיים. מחשב אישי אחד יכול לאחסן ולעבד יותר אינפורמציה משהיו מסוגלים בעבר ממשלות ומטות של צבאות גדולים.

מהפכת התקשורת יצרה תרבות עולמית וכלכלה-עולמית. היא שהפילה משטרים טוטאליטריים שהתבססו על אינפורמציה שקרית. והיא גם מבטלת את מושגי "מוטת-השליטה" של מפקדים צבאיים או מנהלים אזרחיים. אפשר בעזרת אמצעי מיחשוב, תקשורת ושליטה פשוטים להגיע לרמות מידע כמעט בלתי מוגבלת ולאנשים רבים מאוד, ולכן, מאבדים דרגי הביניים את חשיבותם. מהפכת התקשורת הולכת ושוברת את המבנים הארגוניים ההיררכיים שהתבססו על מגבלות "מוטת-השליטה". המדינות שבהן הממסד הכלכלי הבין את השינויים והחל לבנות תרבות ארגונית שונה, כמו יפן, יצרו לעצמן יתרונות בולטים. על המערכות הצבאיות נודעת למהפכה השפעה בתחום הדיוק של כלי הנשק השונים. השינויים

הטכנולוגיים הביאו ליכולת "פגיעה בין-העניים" כמעט בכל מטרות על פני כדור הארץ. כדי לממש יכולת זו, צמח גם הכושר לאסוף מודיעין, לעבדו ולהפיצו ברמות שמדהימות את כל אנשי הצבא מהדורות הקודמים. גם מהפכת התקשורת הולכת ומחסלת את הטקטיקה-הצבאית מהעבר. נותרה רק אסטרטגיה רבתי! אפשר לומר שמהפך הנשק הגרעיני הקטין את מרחב המחיה של הטקטיקה הצבאית ומהפכת התקשורת שבאה מאוחר יותר, יצרה את האפשרות להסתדר בלי דרג טקטי.

המהפכות הטכנולוגיות הביאו לשינויים במרכיבי הכוח, הפוליטיקה והכלכלה. מרחב המחיה של הכרעות צבאיות צומצם. אם היו מרחבים מוגדרים למלחמות מקומיות בעידן הדרגושי כשכל אחת מהמעצמות מנטרלת אפשרות חריגה מהתחום המוגדר לסכסוך, כדי שלא לסכן את מאזן-האימה העולמי, עדיין קשה לנחש את שיקרה ל"מרחבי-המחיה" האלה בתקופה, שבה לא יהיו שני גושים עולמיים. המהפך הכלכלי הוא בעל משמעות רבה לארגונים הצבאיים. מסיבות שונות הולך ה"הון האנושי" ועולה בחשיבותו הכלכלית. חלקם של חומרי הגלם בכלכלה יורד; ההון הפיזי יכול לנדוד ואותן חברות שהשקיעו במשאבי-אנוש, הן שמצליחות לשמור על שיעורי צמיחה גבוהים. מדינות או חברות שתדענה לפתח את מרכיביהן האנושיים תוכלנה להתמודד ולנצל את מהפכת האינפורמציה, והן שתצלחנה להצמיח את כלכלתן. הן שתשלטנה בעולם בכוח יכולת זו, שהולכת ומחליפה את הצבאות. עצמתן של חברות אלה תימדד בהוצאות התקציביות לחינוך, השכלה ומחקר ולא ב"תקציבי-הביטחון הטהורים". את השינוי הזה אפשר לראות כבר היום בדרום מזרח אסיה. אפשר לראות גם את הפיגור של אלה שלא הבינוהו. מי שמנסה לעשות הערכת-מצב צבאית על "חשובי הצבאי הון ביטחוני" או ספירת מערכות נשק עיקריות, לא יגיע לתוצאות משמעותיות. רק הבנת מערכות התקשורת והאינפורמציה ביחד עם הבנת הפוטנציאל האנושי של הצדדים, יכולה לאפשר הערכת-מצב של ממש. כאשר המרכיב האנושי הופך להיות מרכזי, עולה חשיבותם של התכנונים ארוכי הטווח, כי את המרכיב הזה אפשר לפתח רק בטווח-ארוך. פירושו של דבר הוא, שגם

בהערכות על ציר הזמן הולכת האסטרטגיה – שהיא הטווח הארוך – וכובשת מקום על חשבון הטקטיקה, שהיא תמיד הטווח הקצר.

הטכנולוגיה הביאה לירידה במשקלן של החזיתות, ועומק שטחה של כל מדינה נעשה פגיע ברמת דיוק ונזק שמגבלתם היחידה היא העלות הכלכלית. התקשורת נעשית זולה יחסית ומערכות הנשק יקרות יותר. היכולת הכלכלית היא שתקבע את היכולת הצבאית וליכולת זו אין גבול במונחים של מרחבים פיזיים. המלחמות יכולות להיות מוכרעות לפני פריצתן. התנועה והאש הן פירות של תכנון כולל אסטרטגי ולא של המפקדים בקו החזית. הפיקוד האסטרטגי יהיה בעל יכולת שליטה בכל, ומפקדי המשנה יהיו "מבצעים" או "בקרי איכות ודיווח". הטכנאים יהיו חשובים יותר ממפקדי דרגי הביניים. זוהי מהפכה שחיבת להתחיל במחשבה, בתכנון ובחינוך המצביעים של הצבאות.

חילות האוויר, בגלל אופי המערכות שהופעלו עליהם, יכולים לשמש כ"מעבדה" ניסיונית" לארגון הלחימה בעתיד. חילות האוויר הופעלו ממספר מרכזי פיקוד ושליטה כשבמבצעי הלחימה אין דרגי ביניים. התפיסה הכללית צריכה להיות דומה. הטכנולוגיות כבר קיימות.

אחת הבעיות הקריטיות בעולם הצבאי החדש הוא דרך ההכשרה והבחירה של המצביאים האסטרטגים. התכונות הנדרשות הן שונות מאלה של מנהיגי הלחימה בעבר ובהעדר קידום היררכי, שבו בכל דרג לומד המפקד לשלוט ביחידה לוחמת גדולה יותר, נוצרת בעיה. אם נוסיף לכך את הבעיות הבסיסיות, שהיו תמיד באימון הדרגים הבכירים, נבין גם את השוני המחשבתי שנדרש בשטח זה.

הפיתרון לשינויים הנדרשים יכול להיות רק בתכנונים וב"אמנות", שהן תכניות המחייבות את הממשלות לטווח הארוך. אי אפשר לשנות כיוונים בתקציבים בכל שנה. אי אפשר להכשיר כוח אדם ולתכנן לפי כוחות משתנות לעיתים קרובות. השינויים אינם יכולים להיות במהפכה חדפעמית אלא בתכניות של צעד אחד צעד. כי את הארגון החדש צריך לבנות ובמשך הבניה יש לנהל את המערכת הישנה.

מהפכת התקשורת ומערכות הנשק ה"מדויקות לכל טווח", אינן מחסלות את חשיבות התנועה והשליטה הפיזית בשטח שבתנאים מסוימים מאפשרות את

ההכרעה בלחימה. כל מי שמוציא מהשינויים הטכנולוגיים מסקנות שיש לבנות דוקטוריות הגנתיות בלבד, יכול להטעות והוא לא מבין את מהות השינויים. גם מסקנות של: "צבאות קטנים שיחליפו את הכמויות של העבר במערכות איכותיות" אינן בהכרח פתרון אופטימלי שנובע מהשינויים שבעולם. האיזונים הידועים בין הכוננות בהווה להתכוננות עתידית, בין הזרועות ומערכות החימוש המשלימות, בין תנועה לאש ולמיגון וספיגה, איזונים אלה יידרשו גם בעתיד. בבנינו של כוח צבאי יחד עם זאת, אפשר יהיה לנהל את הכול ממספר מרכזים, שבהם תיפתרנה כל הבעיות שקיימות כיום בין הוראות המרחב לקצינים המקצועיים; בין מפקדי החירום למפקדי הרגיעה; בין רמות פיקוד שונות (שלא תידרשנה בעתיד).

בנוסף ל"אופטימיזציה-האוטומטית" שתתאפשר בתוך הארגונים הצבאיים, אפשר לעשות דבר דומה גם בדרג שמעל לדרג הצבאי העליון. אפשר יהיה לנהל את החינוך והצבא ביחד מתוך אינטגרציה עם מוסדות ההשכלה והמחקר, כשתפקידי הממשל בתחומי הכלכלה והחברה גם הם מנוהלים באותה מערכת. האפשרויות שנפתחות אחרי שבירת הארגונים ההיררכיים מהעבר, הן רבות וגוונות ואין בהן צורך בפגיעה במערכות האיזונים השלטוניים של המשטרים הדמוקרטיים. דווקא בממשל האינטגרטיבי, חסר ההיררכיה אפשר יהיה למצות את הדמוקרטיה טוב יותר.

צה"ל ומערכת הביטחון הישראלית יכולים להיות החלוצים בתפיסה הארגונית החדשה. דוקא בגלל שמדובר במדינה קטנה כשכל האזור של הסכסוך הוא "זירה אחת". דוקא בגלל הטוטליות של בעיות הביטחון שלנו שדורשות מירב היעילות במונחים כלכליים (מקסימום ביטחון מכל שקל תקציב ומכל אדם במערכת, ללא פשרות). דווקא בגלל הגיל הצעיר עדיין והיצרתי של הפיקוד הבכיר. בגלל כל אלה הנושא ממש מתבקש מאליו!

מהצד השני של היגיון זה ישנה הכוננות המתמדת למלחמה כוללת. איך עושים את מהפכת ביטול ההיררכיה הצבאית עם הכוננות? מאותו צד של היגיון ישנו גם הטיעון שיתרוננו היה ויהיה תמיד מול אויבנו שכנינו, דווקא ביכולת הדרגים הטקטיים שלנו: בתושיה, באלתור ובכושר הביצוע של הלוחמים המסתערים. למה

שנעשה מהפכה שכביכול מבטלת את היתרון העיקרי שלנו? התשובה לשני הטיעונים היא רק בתכניות ארוכות טווח לשינויים: כך שבכל שלב יישמרו האיזונים שבין המערכות ובין הישן לחדש. ביטול דרגי הביניים לא צריך לפגוע בדרישות שלנו מהדרגים המסתערים. גם בשטח זה אפשר ללמוד מהניסיון שצברנו בשליטה ובתכנון המבצעי שבחיל-האוויר. עולם המושגים של הדרג המסתער ישתנה. הוא יתכן ויאלתר ביחד עם הדרג האסטרטגי. דבר זה יוסיף לו אחריות וביטחון... התפיסה הארגונית תשפיע בעתיד על מבנה הכוח, על יכולת ההשתלבות במערכות האחרות שבמדינה ועל אופיין של המלחמות האפשריות. התנאי לתהליך השינוי הוא בתכנית שכל ממשלה עתידית תהיה מחויבת לה. התכנית צריכה להתאים את המערכות במספר שלבים, בהתחשב במקורות. היא שתוכל בעתיד גם לצמצם במקורות הכלכליים והאנושיים שידרוש לביטחון בעתיד. עיקרו של השינוי הוא סיומה של ההיררכיה הצבאית. לא עוד טקטיקה או "אופרציה" והדרג המסתער יהיה נשלט על ידי הדרג האסטרטגי. מהלכיו יהיו חלק מהאסטרטגיה.

